

Tereza Šubrtová, *Přítomnost Sovětské armády v Mladé Boleslavi mezi lety 1968–1991* (Praha: diplomová práce, FHS UK, Antropologická studia, 2024)

POSUDEK VEDOUCÍHO

PhDr. et Mgr. Petr Wohlmuth, Ph.D.

Diplomová práce Terezy Šubrtové se na teoreticko-metodologickém základu historické antropologie a post-pozitivistického paradigmatu orální historie zabývá zkoumáním narativů aktérů, kteří prožili přítomnost vojáků sovětských ozbrojených sil v Mladé Boleslavi během let 1968–1991 s ohledem na to, jak taková zkušenost zasáhla do jejich historické subjektivity a v jakém vztahu je s kulturní pamětí okupace a jak se propsala do politiky paměti. Autorka vychází z dobré znalosti kulturně-historického kontextu a současného stavu bádání o tématu, které již před delší dobou většinou opustilo inspirace teorií totalitarismu a zaměřuje se spíše na rovinu aktérské každodennosti. Svoje kontextuální vědění doplnila také poměrně rozsáhlým archívním studiem.

Teoretické spojení konceptů z oblasti historické antropologie a post-pozitivistické orální historie (PPOH) autorka podrobně reflektuje v samostatném oddíle, který se nese v duchu dobrého uchopení této kombinace, obzvláště oceňují důraz na vědomí analýzy pořízených OH narativů v duchu „trojvrstvého dialogu“ narátora se svým self, s tazatelem a se současnými i historickými kulturními diskurzí (str. 14). Autorka také příslušným způsobem reflektuje etickou rovinu svého výzkumu a pozicionalitu.

Každá práce podobného zaměření nutně „trpí“ srovnáním s relativně nedávno vydanou vcelku autoritativní monografií Marie Černé, zabývající se každodenností přítomnosti sovětských vojsk během normalizace (*Sovětská armáda a česká společnost 1968–1991*, Praha: Karolinum, 2021). Přestože se jedná nepochybně o průlomovou a úctyhodnou publikaci, má jistá omezení, která spočívají (kromě důrazu na politické dějiny okupace) převážně v regionálním omezení zkoumané problematiky na Šumperk, Trutnov, Olomouc a Milovice. Mladá Boleslav přitom byla součástí rozsáhlého komplexu sovětských vojenských zařízení, pokračujícího dále severozápadním směrem k České Lípě, Ralsku a Mimonu a v mnoha ohledech se významně lišila od Olomouce, značně dominující v textu Černé – kde byla mnohem početnější sovětská posádka do městského prostoru integrována například až na úroveň speciálního typu městské hromadné dopravy. V Mladé Boleslavi si aktéři např. podle všeho snažili udržovat výrazně distanci (v narativech) a interakce zde patrně byly v mnohém odlišné.

V následujících kapitolách je patrná snaha interpretativně zachytit nejrůznější strategie „zpracování takové události“ (str. 27), jakou byl násilný vstup vojsk Varšavské smlouvy a jeho následky. Od počátku velmi oceňuji, že autorka si je schopna povšimnout vlivu nejrůznějších kulturních diskurzů na narativy, například na vyprávění typu městské legendy o „zapomenutém regulovčickovi“, kterého teprve místní obyvatelé musí nasytit a napojit a vlastně zachránit, které sloužilo k uměnění nelehkého prožívání značné kulturní distance

k příslušníkům okupačních vojsk (str. 26–27, dále například městské legendy o případech privilegovaného *shopping spree* sovětských důstojnických manželek, str. 37–38 ad.) – autorka si však na druhé straně dobře všímá reprezentací „odlišných národních mentalit“ (aktérský pojem), majících tendenci spíše binárně dichotomicky spatřovat sovětské vojáky jako příslušníky společnosti na „nižším stupni“ civilizačního vývoje (str. 33–34).

Za velmi podstatný oddíl textu tak považuji zabývání se postupnou „normalizací“ vztahů se sovětskou posádkou, kdy v pořízených narativích je dominantním kulturním obsahem pomalé smíření se s tím, že „jejich“ městský prostor se značně proměnil a jsou v něm přítomní sociokulturně značně odlišní aktéři. To je reflektováno zejména v oddíle „Neoddělené sféry“: „Nebo jsi potkávala na ulici ruský auta...ale prostě to bylo... bylo to normální.“ (str. 35).

Autorka tak kombinací orálně-historického a historicko-antropologického interpretativního přístupu pokrývá celé spektrum lokálních aktérských strategií koexistence, založených většinou na snaze nebýt nápadný (zde se dobře projevuje autorčina znalost Sabrowových konceptů) – skrze snahu nepřicházet s okupanty do kontaktu, nebo skrze zvnitřnění soustředění se na soukromí a rodinný život apod. Na textu v tomto smyslu velmi oceňuji hodnotově nezatížený věcný analyticko-interpretativní tón. „Rozporuplnost a nejednoznačnost“ je zde hlavní analytický závěr (str. 38), a to včetně podrobně zkoumaných témat povinné oficiální „družby“, družebních programů pro děti a mládež – a také analyzovaného fenoménu černého obchodu, notoricky všudypřítomné praxe, výhodné pro obě strany, nebo fenoménu „nesnadného soužití“ (pojem M. Černé), promítajícího se do fyzických konfrontací opilecké či sexuálně-agresivní povahy.

Ve všech těchto kontextech místní aktéři svoji agency charakterizují jako ne zcela pasivní, ale zároveň jako vědomě „vyhýbavou.“ Autorčin text se dá například velmi dobře číst v kontextu úvah Thomase Lindenbergera o tom, že aktérský postoj k režimu se dá rámovat jako cosi povahy „ani souhlasu, ani opozice“, jako „Eigen-Sinn“ (původně Lüdtkeho koncept). Zmíněná „rozporuplnost a jednoznačnost“ se promítá také do reprezentací afektu nostalgie, spojených s odchodem sovětské posádky po roce 1989. Došlo k tomu, co autorka nazývá postupným kulturním subjektivním „polidštěním násilného militantního aktu.“ (str. 80), a to prostřednictvím narativního sdílení „imaginativních obrazů“ (většinou kulturně stereotypní povahy) a „konceptu nostalgie.“ (str. 84).

Celkově lze říci, že autorka se s tématem vypořádala velmi dobře a na poměrně obsáhlé ploše textu. Je to její první výzkumné setkání s tradicí PPOH, což je v textu patrné například občasnou převahou citací nad analyticko-interpretativními pasážemi, ale v obecném smyslu autorka dokázala dostát svým ambicím a výsledný text je kvalitní.

Diplomovou práci proto **doporučuji k obhajobě** a navrhuji hodnotit „**výborně**“ (1).

V Praze, 22. 8. 2024

PhDr. et Mgr. Petr Wohlmuth, Ph.D.